

Osm ScioKompetencí aneb cíle vzdělávání ve ScioŠkolách

Osm ScioKompetencí určuje cíle vzdělávání ve ScioŠkolách. Jsou to oblasti, ve kterých děti a studenty rozvíjíme, jsou to cesty, po kterých je vedeme. Všechny se odvíjejí se od naší mise: *“Připravujeme děti na život v 21. století tak, aby uměly vzít život do svých rukou a mohly se stát tvůrci budoucnosti”*. Vzdělávání a učení je proces, který trvá celý život. Je to cesta. ScioKompetence ukazují, kterým směrem (kterými směry) bychom měli vést žáky a studenty ScioŠkol. Kam který z nich dojde, bude jistě různé. ScioKompetence ale nejsou jen pro děti a studenty, je to výzva pro každého z nás. Všichni se v nich můžeme zdokonalit. Je to úkol na celý život. Koronavirus jen potvrdil, že ScioKompetence jsou správně vybrané cesty a že čím dále se na těchto cestách dostaneme, tím lépe budeme připraveni na život v 21. století.

ScioKompetence jistě nejsou a nikdy nebudou dokonalé, ale věříme, že už takto jasně, smysluplně i pro práci škol prakticky určují cíle a strukturu práce škol. A jsme také přesvědčeni, že právě toto chceme a dokážeme naplňovat a postupně zdokonalovat.

Ve ScioKompetencích se odráží přesvědčení, že naše zkušenosti, znalosti a náš dospělácký nadhled nám umožňují lépe než dětem a studentům odhadnout, co budeme v 21. století potřebovat. Proto si tróufáme takové cíle stanovit. Zdaleka si ovšem nemyslíme, že máme patent na rozum. Nesmíme proto zapomínat na svobodu a prostor, který musíme poskytovat dětem a studentům pro jejich přirozený růst, pro jejich vlastní cíle, pro jejich myšlení bez předsudků a pro jejich zrání a vývoj, kterému jejich instinkty rozumí většinou mnohem lépe než my.

To, co se ve ScioŠkolách děje z podnětu školy, by ale vždy mělo vycházet ze ScioKompetencí. Jinak řečeno ScioKompetence by měly zahrnovat vše důležité, co by si podle nás měly děti a studenti ze školy odnést. Možná se ptáte: A to jako zůstanou děti úplně bez znalostí? Kdepak!

Kompetence (podle definice) je funkční propojení postojů, dovedností a znalostí, které umožňuje nějaké jednání. Například kompetence řídit auto vyžaduje znalosti předpisů, dovednosti auto řídit a postoje např. že jezdím podle předpisů, bezpečně, že se nebojím řídit. Když cokoliv chybí, je problém. ScioKompetence jsou hodně komplexní kompetence, a proto také každá z nich zahrnuje více postojů, mnoho dovedností a spoustu znalostí. Třeba ScioKompetence *Rozumět sám sobě* vyžaduje řadu znalostí z kognitivních věd, o chybách myšlení, o emocích. Většina úplně praktických věcí z fyziky (co mi může ublížit), z chemie (co je jedovaté) i z dalších předmětů patří zase do kompetence *Mám život ve svých rukou*, sem nakonec patří i kompetence *Dobře zvládnout přijímací zkoušky*. Spoustu znalostí musíte mít pro ScioKompetenci *Vybírám si, co si pustím do mysli*, protože musíte např. umět posoudit pravdivost informací, a to s prázdnou hlavou nejde atd. ScioKompetence tak dávají i návod, jaké znalosti učit.

Ale i obráceně, umožňují rozhodnout, co neučit, resp. učit jen zájemce. Tradičně se ve školách učí spousta věcí, které ani při nejlepší vůli do žádné ScioKompetence zařadit nejde. A učí se je všichni, přitom je předem jasné, že se je jednak málokdo naučí, a hlavně, i kdyby je všichni uměli, nebudou je potřebovat. K čemu by v 21. století mohlo být, aby všichni znali láčkovce, Lumírovce či Jagellonce, sestrojil trojúhelník podle věty usu či zapojit diodu? Je mnoho důležitějších věcí, které se v budoucnu budou hodit (skoro) každému: vyhnout se manipulativním informacím, umět řešit konflikty, efektivně využívat technolo

gie, vyrovnat se se stresem, rozhodovat v nejistotě, pomáhat druhým, zastat se slabšího, umět se učit, umět čelit konfirmačnímu zkreslení ...

ScioKompetence jsou výsledkem společné práce všech škol. Je to průsečík zkušeností ScioŠkol, našich společných přesvědčení, principů a přání, se kterými jsme do zakládání ScioŠkol vstupovali a také studia řady materiálů a zdrojů. Zdá se, že na cílech ScioŠkol intuitivně panovala shoda od samého počátku. Museli jsme ale získat zkušenosti, nadhled, leccos vyzkoušet, prostudovat, promyslet. Teď už máme cíle jasně pojmenované, upřesněné, zvědoměné, dávají naší práci jasnou strukturu.

Obsah:

Osm ScioKompetencí aneb cíle vzdělávání ve ScioŠkolách	1
1. Řídím a poháním své učení (učební autonomie)	3
2. Vybírám si, co (a koho) si pustím do mysli	4
3. Rozumím sám sobě	5
4. Odolávám nejistotě, neúspěchu i stresu (odolnost)	6
5. Buduji a udržuji dobré vztahy	7
6. Konám dobro a stavím se zlu	8
7. Jsem tvůrcem budoucnosti	9
8. Mám život ve svých rukou	10
Průřezové kompetence	11
Plánování	11
Řešení problémů	11
Kreativita	12
Kritické myšlení	12

1. Řídím a poháním své učení (učební autonomie)

Prvním krokem na cestě ke štěstí je učení se. — 14. dalajláma

Učení je ozdoba v prosperitě, útočiště v nepřízni, a ochrana ve stáří. — Aristoteles

Skončíte-li s učením, skončíte vůbec. — Vernon Law

Není hanbou nic nevědět, ale je hanbou, nechtít se ničemu učit. — Neznámý autor

Proč je tahle kompetence důležitá: Svět bude čím dál složitější a změny budou přicházet rychleji. Proto je a bude nezbytné se učit celý život. Zůstat zvědavý/á, mít potěšení z novinek i poznávání. A také brát změny jako výzvu a příležitost k učení. Už dnes mají velkou výhodu ti, kteří se umí učit, rozumí svému učení, umí ho řídit a pohánět, plánovat i reflektovat. V polovině 21. století to bude naprostá nezbytnost.

Řídit a pohánět své učení ti půjde dobře, když si osvojiš, jak zacházet s nástroji učení: číst i složité texty s porozuměním, pracovat se zdroji a nástroji (překladači, vyhledávači, řešiteli rovnic, diskusními skupinami, vzdělávacími aplikacemi apod.), vědět jak uspořádat experiment, aby ses z něj něco naučil/a. Dobré je vědět něco o tom, jak funguje mozek a paměť, když se učíš, umět se soustředit. Ale taky vědět, co ti při učení pomáhá, co tě motivuje, co ti dělá radost. A současně jak se vyhecovat k učení, když se ti nechce nebo ti to nejde, jak poznat, co už umíš, a co se ještě potřebuješ naučit, jak se zeptat, když něčemu nerozumíš, učit se ze svých chyb, vědět, kde při učení hledat pomoc ... a spoustu dalších věcí.

Spíš než o učení pro školu a na zkoušky je tahle ScioKompetence o tom, jak se učit zvládat reálné situace a praktické úkoly. A to může být od založení akvária, přes stavbu vlastního elektroskejtu až třeba po hraní na kytaru nebo zvládnutí nové deskovky. Při tom všem se přece učíš.

V životě ti vždycky pomůže, když budeš vědět, že se umíš naučit cokoliv, co chceš nebo potřebuješ a že víš, jak na to. Že se umíš učit.

-
- Víš, jak se sám něco naučit?
 - Co ti v učení pomáhá?
 - Víš, jak se nenechat při učení rušit?
 - K čemu ti bude dobré, když budeš vědět, jak se učíš?
 - Nakolik je důležité i učení mimo školu?
 - A to učení vážně nikdy neskončí:-)?

2. Vybírám si, co (a koho) si pustím do mysli

V dnešním světě je poslední věcí, kterou učitel musí dát svým žákům, více informací. Už toho mají příliš. Místo toho lidé potřebují schopnost rozumět informacím, rozeznat rozdíl mezi důležitými a nedůležitými a především spojit mnoho bitů informací do širokého obrazu světa. — Y.N. Harari

Zajímám se o budoucnost, protože v ní hodlám strávit zbytek života. — Charlie Chaplin

Technologie vám může hodně pomoci, ale pokud získá příliš mnoho moci, můžete se stát jejím rukojmím. — Y.N. Harari

Proč je tahle kompetence důležitá: Informace a jiné vjemy (obrazy, zvuky, pohyby) se na nás hrnou ze všech stran. Je jich mnohem víc, než co je náš mozek schopen zvládnout. Většina je zbytečných, bezvýznamných. Mnohé jsou manipulativní, jiné lživé a přibývá informací vyloženě škodlivých či nebezpečných. Kdekdo se snaží “hacknout” naše mozky a přimět nás udělat to, co chce. Ale i informací zajímavých a třeba i užitečných je moc. Pro školu i pro život se budeme potřebovat naučit mezi nimi aktivně vybírat ty nejdůležitější, nejužitečnější a odfiltrovat co nejvíc z té spousty ostatních.

Proto, aby ses uměl/a rozhodnout, co si pustíš (nejen) do mysli, se ti bude hodit, když se naučíš rozpoznávat kvalitu a pravdivost informací a bránit se škodlivým vlivům prostředí. Zvláště těžké je naučit se nepodléhat všelijakým lákadlům a vymanit svoji pozornost ze zajetí těchto vjemů. Také se ti bude hodit, když se vyznáš v technologiích i v tricích, které na tebe různí manipulátoři a trollové používají. Čím dál důležitější je i rozumět bezpečnosti na sítích. Pomůže ti, když budeš vědět, jak se dají naše mozky “oblafnout”. A snad nejdůležitější je naučit se pořád hledat, které informace, podněty a vjemy jsou pro tebe přínosné a důležité, umět si vybrat, vyhledat je a soustředit se na ně. Tahle ScioKompetence je ze všech osmi nejvíc o potřebě mít dostatek těch “správných informací a znalostí”. A jaké to jsou? Takové, které ti pomohou rozpoznat, co může být pravdivé a co ne. Pro lepší orientaci ve spleti informací je totiž nutné rozumět nejdůležitějším principům fungování světa a mít v hlavě kostru těch nejdůležitějších poznatků lidstva. Všechno sice najdeš na internetu, ale bez toho, abys věděl, co konkrétně hledáš, se můžeš v té záplavě snadno ztratit.

A myslí na to, že budeš žít v budoucnosti. Čím víc o ní budeš vědět, tím víc na ni budeš připraven.

-
- Proč nevěřit všemu, co si někde přečtu, nebo vyhledám?
 - Jak se umím bránit, aby se mnou nikdo nemanipuloval?
 - Jak se rozhoduji, co si pustím do mysli a co ne?
 - Co se v této ScioKompetenci chci do Vánoc naučit?
 - K čemu mám mít něco v paměti, když si všechno můžu najít na internetu?

3. Rozumím sám sobě

„Kdo jsem?“ Bude to naléhavější a složitější otázka než kdy předtím. Budete muset velmi tvrdě pracovat na tom, abyste lépe poznali svůj operační systém - abyste věděli, co jste a co od života chcete. — [Y.N. Harari](#)

Člověk pozná sám sebe jen do té míry, do jaké pozná svět. — J. W. Goethe

Chcete-li porozumět celému vesmíru, nepochopíte vůbec nic. Pokud porozumíte sobě, pochopíte celý vesmír. — Buddha

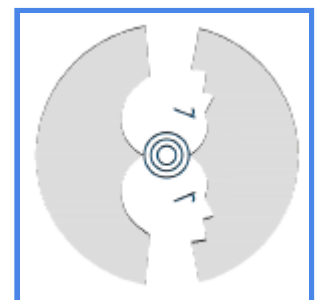
Proč je tahle kompetence důležitá: Pro spokojený život je třeba mít pevné body, něco jistého, stálého. To, co každý najdeme i v budoucnosti, to jsme my sami. Je třeba, abychom se na sebe mohli spolehnout. A to se nám povede, když se naučíme rozumět sami sobě a jak být svými pány. Bez toho se nebudeme umět v proměnlivé a nejisté budoucnosti rozhodovat a ztratíme vnitřní svobodu. Ve věštírně v Delfách byl nad vchodem nápis: γνῶθι σεαυτόν - Poznej sám sebe! Měl upozornit na to, že nikdo nemůže pochopit svět kolem sebe, zákonitosti přírody, ostatní členy společnosti a svou budoucnost bez toho, aniž by znal to nejdůležitější - totiž sám sebe.

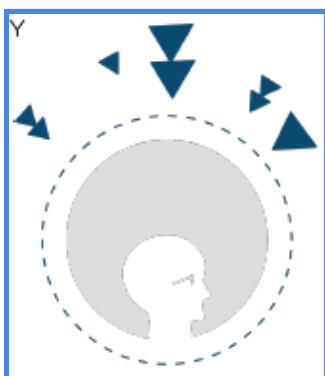
Když chceš rozumět sám sobě, je třeba znát obecné zákonitosti lidského mozku a myšlení i jak se může během života mozek měnit a jaké chyby naše myšlení často dělá. Pomůže ti také, když budeš vědět, kde se berou emoce, a také jak s nimi třeba souvisí temperament nebo typologie osobnosti. A protože každý z nás je jiný, je dobré rozumět tomu, jak to máš ty. Jaké jsou tvé silné a slabé stránky, jaká jsi osobnost, co tě ovlivňuje, co těší a co naopak štve, a současně si uvědomovat své emoce. A postupně se s tím vším učit pracovat, rozvíjet nejen své silné stránky, ale i ty slabé.

Díky tomu si budeš jistější sám sebou a dokážeš se i ve složitých situacích správně rozhodnout. Důležitá pro to všechno je schopnost sebereflexe (metakognice): přemýšlet o sobě, o svém jednání a následně ho umět posoudit, vědět, že se můžeš i ty sám změnit, když to bude třeba.

V této ScioKompetenci však nejde jen o hlavu, o mozek a myšlení. Když budeš rozumět i svému tělu a vědět, co mu prospívá a škodí, přispěje to k tvé celkové (tělesné i duševní) pohodě, a to i ve složitě a nejisté budoucnosti.

-
- Jak můžu poznat sám sebe?
 - Co nebo kdo mi v tom pomůže?
 - A k čemu mi to bude dobré?
 - Jak mé chování ovlivňují různé emoce?
 - Co se o sobě potřebuju ještě dozvědět?
 - Co se chci o sobě naučit? Jak to udělám?

4. Odolávám nejistotě, neúspěchu i stresu (odolnost)

Jedinou jistotou je vědomí nejistoty. — Milan Kundera

Neúspěch nás učí, že porážka se dá přežít. Neuspět není ostuda. Ostuda je bát se vstát a zkusit to znovu. — Benjamin Barber

Život svobodného člověka se skládá z nesčetných nejistot a právě to je na něm nejkrásnější. Nejistota vás posouvá dál. Nové nápady jsou možné jen díky nejistotě. — Michal Horáček

Dobrá nálada ničí vše špatné v cestě, dokonce i stres. Nejlepší lék je být v pohodě. — Lukáš Betka

Pokud ale (dítě) bude moci svobodně prožít svoje hravá léta, bude v dospělosti schopno zvládnout jakékoliv potíže. — A. S. Neil

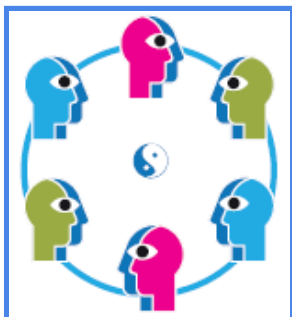
Proč je tahle kompetence důležitá: Současnost přináší mnoho nejistoty a stresu. Koronavirus všem ukázal, že to, co jsme pokládali za jisté, se může během pár dnů úplně změnit. Všechny nás čeká složitý a nepředvídatelný svět. Budeme se muset rozhodovat v nejistotě. Mnohdy se rozhodneme chybně, ne vše se povede a zažijeme neúspěchy, nepřízeň osudu i stres. Mohou přijít i prudké a zcela nečekané změny, může dojít k zhoršení kvality života. Je třeba se na to vše připravit, zvyšovat svou odolnost, otužovat se.

Jak se můžeš naučit odolávat nejistotě, neúspěchu a stresu? Škola a hra jsou bezpečná prostředí, kde si vše můžeš vyzkoušet, učit se prohrávat, dělat chyby, experimentovat, neuspět a znovu začít. Vyhýbat se nepříjemnostem, náročným a nejistým situacím ničemu nepomůže. Naopak, každý neúspěch, překážku i chybu, kterou uděláš, je dobré brát jako příležitost se něco naučit, jako výzvu k překonání sama sebe, k nápravě, k učení. S tím souvisí umění přiznat si chybu či neúspěch, dokázat analyzovat příčiny a současně neztrácet sebedůvěru. Vědět, že umíš jednat i pod tlakem a rozhodovat se i v nejistotě. A také se naučit postupy a triky, jak zvládat okamžitý i dlouhodobý stres. Techniky přežití (survival) doufejme nikdy nebudeš potřebovat, ale je lépe být připraven než zaskočen.

Dobře víš, že v životě ob stojí ten, kdo se z chyby rychle oklepe, poučí, zvládne pokračovat dál a zkusí zase něco nového. Proto čím víc toho dnes nebo zítra zkusíš, překonáš, tím víc si budeš jistý, že úspěšně vyřešíš i budoucí problémy a budeš do budoucna hledět s optimismem.

-
- Jak se můžu připravit na nejistou budoucnost?
 - Na co konkrétně se lze připravit, když budoucnost vůbec neznám?
 - Kdo mi v nejistotě pomůže?
 - Jak se zachovám, když udělám chybu? A co na to ostatní?
 - V čem mi mohou moje chyby pomoci a kam mě mohou posunout?

5. Buduji a udržuji dobré vztahy

Každý, s kým se v životě potkám, mě v něčem předstihuje. Tak se od něho učím. — R.W. Emerson

Neodsuzujme lidi, raději se je snažme chápat. — Dale Carnegie

Mýlíte-li se, uznejte to rychle a ochotně. — Dale Carnegie

Být sám sebou znamená někdy respektovat druhé. — Jozef Bžoch

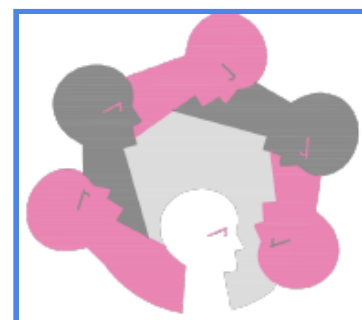
Proč je tahle kompetence důležitá: Důležitou oporou v životě jsou vztahy s blízkým okolím. Jejich význam v proměnlivé budoucnosti ještě vzroste. Životy budou delší, a proto bude třeba umět budovat a udržovat dobré dlouhodobé vztahy s rodinou i přáteli. Stejně tak bude důležité vytvářet a udržovat korektní vztahy i se širším okruhem lidí, ve škole, v práci, se sousedy, v širší komunitě, na sociálních sítích, i se svými oponenty, a také dobře fungovat i s úplně cizími lidmi.

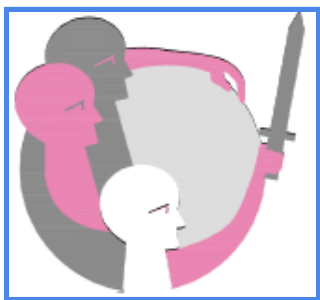
Lidé přemýšlejí a prožívají realitu světa různě, jinak než ty, umí jiné věci a chovají se v různých situacích jinak, než by ses zachoval/a ty. Čím více budeš různorodost respektovat, tím více můžeš ostatním rozumět, tím víc jim můžeš důvěřovat a oni tobě. A taky se od ostatních můžeš mnohé naučit. Navíc se od nich spíš dočkáš pomoci, když ji budeš potřebovat, a celkově si vytvoříš lepší a trvanlivější vztahy.

K základům budování dobrých vztahů patří umět jednat laskavě, s respektem, rozpoznat zájmy a potřeby ostatních, být empatická/ý. Ale také jednat sebevědomě, umět se i vymezit, říct ne, popsat, co ti vadí, dávat i přijímat zpětnou vazbu. Důležité je umět efektivně komunikovat, číst, naslouchat, mluvit i psát přímo, v sociálních sítích i v dalších online prostředích. A taky se naučit řešit konflikty konstruktivně, vyjednávat, najít kompromisy, přicházet aktivně s návrhy řešení, ustoupit, být dobrý spolupracovník v týmu. Proto je dobré, abys znal/a pravidla vstřícného, respektujícího chování, zákonitosti lidských vztahů, role a dynamiku skupiny, případně i postupy koučování. Pro život se ti bude také hodit základní orientace v zákonitostech partnerských vztahů a vztahům mezi dětmi a rodiči.

A nakonec sem patří i znalost obecných věcí, které znají a sdílejí ostatní, které vytvářejí kulturu, sdílené hodnoty a mýty. Bez toho by sis s ostatními vlastně dobře nerozuměl/a.

-
- Jak moc jsou pro mě důležité lidé kolem mě?
 - Kdo důležitý je a kdo ne tak moc?
 - Co mi na druhých vadí?
 - A co druhým může vadit na mně?
 - Chci na vztazích s ostatními něco konkrétního změnit?
 - Co důležitého jsem si uvědomil/a, když o vztazích s lidmi kolem sebe přemýšlím?
 - Chci ve vztazích změnu? Pokud ano, jakou? A do kdy chci, aby změna nastala?
 - Co pro tu změnu můžu udělat já sám/ sama?

6. Konám dobro a stavím se zlu

Dělej dobro a dobro se ti vrátí. — Buddha

Lhostejnost k druhým a lhostejnost k osudu celku je přesně tím, co otevírá dveře zlu. — Václav Havel

Zlu stačí málo, aby dobří lidé nerobili nič

K vítězství zla stačí, aby dobří lidé seděli se založenýma rukama. — Edmund Burke

Hled' spíš na to, ať vychováš raděj slušné lidi než skvělé matematiky. — Vít Hejný

Proč je tahle kompetence důležitá: "Nejvíc se vyplatí, když člověk člověku pomáhá," píše Jan Werich v pohádce Královna koloběžka. A platí i opak, přehlížet nebo tolerovat zlo se nakonec vždy vymstí, i když postavit se zlu vyžaduje často velkou odvahu i osobní oběti. Zatímco předchozí ScioKompetence jsou celkem praktické, tak tato a následující jsou mnohem víc věcí našeho společného přesvědčení, že je povinností každého usilovat o lepší svět, být užitečný pro své okolí i pro společnost.

Jak to vypadá, když konáš dobro a stavíš se zlu? V první řadě to znamená, že se naučíš být solidární s ostatními, být ohleduplný, pomáhat, rozpoznat, kdy druhý potřebuje pomoc, umět pomoc nabídnout a neubližovat skutkem ani slovem. Důležitá je i odvaha a rozhodnost jednat, když vidíš nespravedlnost, že druhému ubližují nebo že můžeš pomoci. K tomu je dobré, abys znal/a demokratické principy, ale i zákony, pravidla, svá práva a práva ostatních a věděl/a, jaké jsou možnosti svá práva prosazovat. A pokud možno si to vše i ve škole vyzkoušel/a. Abys uměl/a rozlišit dobro a zlo, hodí se znát desatero, ale i co napsali třeba Konfucius, Kant či Dalajláma. Spoustu poučení o tom, co je dobro a zlo, a jak s nimi zacházet, najdeš i v krásné literatuře, v klasických románech v Pánovi prstenů či v Harry Potterovi, nebo praktičtěji - zlo v Trestním zákoně.

Moc užitečná ti bude zkušenost, že dobré skutky přinášejí dobrý pocit, že pomáhat ostatním, ti dělá radost.

Pozor, tahle ScioKompetence nezahrnuje řešení složitých etických otázek, kterých bude rychle přibývat, jako třeba zda máme kvůli koronaviru zastavit ekonomiku či chránit životy všech, genové manipulace ano x ne, jak se mají rozhodovat autonomní automobily, a už vůbec ne očkování ano x ne nebo eutanazie ano x ne. To většinou patří do Sciokompetence *Tvůrce budoucnosti* a někdy to ani škole nepřísluší řešit.

- Jak rozeznám dobro od zla?
- Dělam někdy dobré skutky? Proč? A jak se při tom cítím?
- A postavil/a jsem se někdy zlu? Proč? A jak jsem se při tom cítil/a?
- A přehlížel/a jsem někdy zlo? Proč? A jak jsem se při tom cítil/a?
- Co si z rozjímání nad dobrem a zlem беру pro svou budoucnost?

7. Jsem tvůrcem budoucnosti

Připravujeme děti na život v 21. století tak, aby uměly vzít život do svých rukou a mohly se stát tvůrci budoucnosti. — Misa ScioŠkol

Budoucnost bude taková, jakou si ji sami uděláme. — Julius Zeyer

Nejlepší způsob, jak předpovědět svou budoucnost, je vytvořit si ji. — Abraham Lincoln

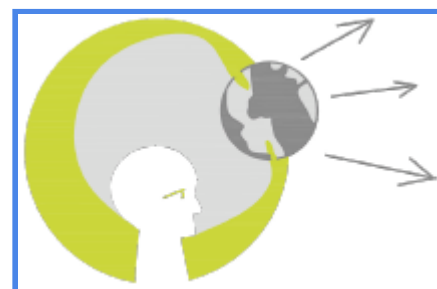
Je úplně jedno, co všechno jsi studoval/a dělal, ve skutečnosti vůbec nezáleží na tom, kolik máš diplomů, certifikátů, ocenění nebo titulů. To jediné, co se Ti skutečně počítá je to, co prospěšného děláš teď a tady pro budoucnost svou, svojí rodiny, firmy, vlasti a planety. — Tenife

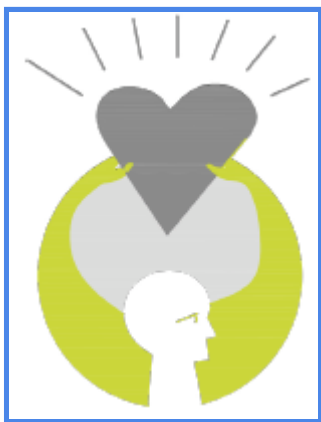
Proč je tahle kompetence důležitá: Chceme, abyste jako absolventi ScioŠkol věděli, že každý z vás, nese a ponese část odpovědnosti za budoucnost světa, abyste si uvědomovali, že můžete přispět k řešení problémů, které nás obklopují a trápí, ať už jde o problémy lokální nebo i globální, malé i velké. A abyste taky věděli, že i neúčast či nezájem má svůj významný podíl na podobě budoucnosti. Chceme, abyste byli nejen připraveni budoucnost přijmout a zvládnout, ale také ji aktivně ovlivňovat a spolu-vytvářet.

Jak se stát tvůrcem své budoucnosti? Naše role není ti radit, jakou budoucnost máš spoluvytvářet až budeš dospělý. Záleží na tobě, jakou budoucnost chceš a jak k ní ty sám přispěješ. K tomu, aby co nejvíc odpovídala tvým představám, pomůže, kdy se naučíš, jak se rozhodovat s ohledem na své možnosti, rizika i příležitosti. Když dokážeš s pokorou a zodpovědností zvažovat i nezamýšlené a možné nežádoucí důsledky svých kroků. Chceš-li měnit budoucnost, musíš o ní i něco vědět, sledovat trendy vývoje, očekávané problémy i pokrok vědy. Prostě hledět do budoucnosti.

Nestačí ale jen se rozhodnout, potřebuješ umět svá rozhodnutí realizovat, sám se přičinit, vystoupit z komfortní zóny a být otevřený, podstoupit riziko. Chceš-li uspět, je třeba rozumět tomu, jak svět a společnost fungují, poučit se z historie, ze zkušeností i z chyb úspěšných i neúspěšných. Umět najít spojence, spolupracovat, přebírat odpovědnost za výsledky skupinové činnosti, hodí se i umět vést a řídit.

-
- Představ si svět za 10 let, jaký by měl být?
 - V čem může být svět lepší než ten dnešní?
 - Jak můžeš ty sám/sama přispět, aby lepší byl?
 - A současně bude spousta věcí jiných a možná složitých, jaké nástrahy nás ve světě za 10 let podle tebe čekají?
 - Jak se na ně lze připravit?
 - Jaké místo ve světě za 10 let bys chtěl/a mít ty?

8. Mám život ve svých rukou

Všechny naše sny se mohou stát skutečností, pokud máme odvahu je následovat. — [Walt Disney](#)

Kdybys byl/a i geniální, bez cíle zanikneš jako písek v moři. — [Honoré de Balzac](#)

Technologie není špatná. Pokud víte, co v životě chcete, může vám technologie pomoci. Ale pokud nevíte, co v životě chcete, bude pro technologii velmi snadné utvářet své cíle a převzít kontrolu nad vaším životem. — [Y.N. Harari](#)

Existuje jediné místo ve vesmíru, který můžeš s jistotou zlepšit a to jsi ty sám. — [Aldous Huxley](#)

Proč je tahle kompetence důležitá: Každý člověk chce vést smysluplný, naplněný a spokojený život. Určitě i ty chceš být v životě aktivní a svobodný. A to bys těžko mohl/a být, kdybys byl/a hříčkou osudu nebo obětí okolností. Svoboda rozhodování, autonomie, pocit že máme svůj život pod kontrolou, jsou pro životní spokojenost klíčové. Zásadní rozdíl mezi člověkem a současnou podobou umělé inteligence spočívá v tom, že ta si neumí sama stanovovat cíle (zatím).

Co znamená mít život ve svých rukou? Mít sny, sám si stanovovat cíle a umět je naplňovat, to bude v životě i v práci čím dál/a důležitější. Bez jasného cíle je pro každého těžké něčeho dosáhnout a bez překonávání překážek to prostě nejde. Pro život se vyplatí, když budeš umět dotahovat věci do konce a nezálekej se potíží. Svět se ale mění, je čím dál složitější, ani při maximálním nasazení se všechno nepovede, proto je třeba se také naučit překonávat neúspěch, třeba i změnit své cíle. A navíc umět odhadnout správnou chvíli, kdy je lepší se na to vykašlat. K spokojenému životu patří i hledání rovnováhy mezi prací a odpočinkem, umět odpočívat, být v pohodě (wellbeing) a vědět, jak naplňovat své potřeby.

Ale pozor, k životu pod kontrolou je také zapotřebí umět spoustu praktických věcí, například uvařit, vyprat prádlo, zacházet s vrtačkou, vědět, co je jedovaté, kdy je nebezpečná elektřina, rozumět svému tělu, poznat nemoci, dbát na prevenci, vědět jak hospodařit s penězi, rozumět smlouvám a spoustu dalších věcí, jejichž neznalost by tě mohla přivést do problémů.

-
- Jak se pozná člověk, který vede smysluplný a naplněný život?
 - Znáš někoho, o kom bys řekl/a, že takový život vede?
 - A co ty? Jak chceš žít ty?
 - Kdy naposled sis nějaký cíl dal/a a podařilo se ti ho splnit? Jak ses po jeho dosažení cítil/a? Co ti jeho splnění přineslo?
 - Jak za 10 let poznáš, že sám/sama vedeš smysluplný a spokojený život?

Průřezové kompetence

Našich osm ScioKompetencí tvoří základ, určují hlavní cíle vzdělávání a směry. Když si přečtete jejich popisy, možná vám něco bude chybět. Pro úplnost tedy uvádíme ještě čtyři průřezové kompetence, které jsou zpravidla částí některých ScioKompetencí.

Plánování

Že je třeba si věci plánovat, to každého napadne u *Řídím a poháním své učení a Mám život ve svých rukou*, případně u Sciokompetence *Jsem tvůrcem budoucnosti*, ale plánovat je možné i změnu vztahů s ostatními, dobré skutky i třeba jak si poradit se stresem. Plánovat znamená rozmyslet si, jak budu postupovat ještě před tím, než se do něčeho pustím. Pokud v tom máš už praxi, asi už jsi zjistil/a že udělat si plán je skoro vždycky užitečné. Někdy stačí se jen na chvíli zastavit a rychle si v duchu říct první kroky. U větších věcí je dobré tomu věnovat čas a načrtnout si plán třeba i písemně, vědět co, kdy, kde, s kým, co nejdříve, co potom, rozvrhnout si čas a stanovit dílčí cíle apod. Proto je užitečné znát různé postupy, jak se plány sestavují a vědět jaké metody plánování vyhovují právě tobě. A dobré je taky vědět, jak pak s plánem pracovat, kdy se k němu vracet, kdy ho má smysl změnit a s kým se o něm případně poradit.

- Jakou nejsložitější věcí jsi v životě dělal/a? A měl/a jsi plán? Pokud ano, k čemu ti byl?
- Stalo se ti, že jsi v určité situaci neměl/a plán a uvědomil/a sis, že by se fakt hodil?
- Máš plán jak *Mít pod kontrolou, co si pustíš do mysli*? Uděláš si ho? Jak moc se ti chce? (škála?)
- Je pro tebe těžší plán udělat nebo ho dodržet? A proč?
- Co je pro tebe krátkodobý a co dlouhodobý plán? A jaký raději používáš?
- Co nebo kdo ti pomáhá plány dodržet?

Řešení problémů

Stejně jako u plánování, umět řešit problémy budeš potřebovat při učení, při spolupráci, či při rozhodování o tom, *co si pustíš do mysli*, a nebo když se rozhodneš postavit se nějaké nespravedlnosti. Prostě pořád. Jak se vlastně naučit problémy řešit? To se každý z nás učí celý život. Základem je zkušenost a tu můžeš získat tak, když se problémů nebudeš bát a nebudeš se jim vyhýbat (i když víš, že i někteří dospělí to tak dělají...). Důležité je být otevřený různým úhlům pohledu, komunikovat s ostatním, zkoušet možnosti, nesmířit se s prvním nápadem, ověřovat, poradit se, a chtít společně hledat řešení, která budou přijatelná/uspokojivá/ v pohodě pro všechny.

V Rámcových vzdělávacích programech je uvedeno šest klíčových kompetencí, pět z nich jde celkem snadno propojit s našimi ScioKompetencemi. **Pracovní** s naší *Mám život ve svých rukou*, **Občanské** s naší *Jsem tvůrcem budoucnosti*, **Sociální a personální** a **Komunikativní** s *Buduji a udržuji dobré vztahy* a kompetence **K učení** je hodně podobná naší *Řídím a poháním své učení*. Jen zbylá šestá kompetence **K řešení problému** mezi našimi není. My ji bereme jako průřezovou..

- Vzpomeneš si na problém z poslední doby, který se ti podařilo vyřešit? Jak se ti to povedlo? A jak ses cítil/a, když se to povedlo?

- Kdo ti nejlíp poradí, když máš nějaký problém?
- Znáš někoho, kdo umí dobře řešit problémy? Jak to dělá? Co z toho můžeš příště vyzkoušet ty sám/sama?
- Znáš někoho, kdo se problémům vyhýbá? Proč to asi dělá?

Kreativita

Někteří lidé mají víc nápadů než jiní, někteří mají nápady více "out of the box", někdo přijde i s úplně bláznivými věcmi. To všechno se dá trénovat a je dobré si vyzkoušet různé metody jako je brainstorming, brainwriting, asociace, provokativní nápady, práce s protiklady a polaritami, společné vymýšlení nápadů a jiné. Je určitě užitečné znát i další postupy, které pomůžou tvému mozku přicházet s novými nápady. Důležitá je také ochota i schopnost jít do rizika, zkusit nové věci, nebát se chyb ani posměchu ostatních.

S kreativitou je to dost složité. Sice je jasné, že být kreativní lze v každé ScioKompetenci i *Postavit se zlu* nebo *Odolat nejistotě* jde kreativně. Problém ale je, že kreativita má i v odborné literatuře spoustu docela různých definic, a každý si pod tím může představit něco trochu jiného. Někteří dokonce tvrdí, že to ani není kompetence (ve smyslu postoje, dovednosti, znalosti).

- Kdy míváš nejvíc nápadů? Víš, co ti v tvorbě nápadů pomáhá (třeba prostředí, lidi kolem tebe, hudba, pohyb, nebo něco jiného)
- Kdy naposledy jsi měl/a nějaký skvělý nápad? Co to bylo? Co tě k tomu nápadu přivedlo?
- Jak moc si hlídáš, jaké nápady sdílíš s ostatními?
- Kdo v tvém okolí tě svými nápady nejvíc inspiruje? Jak to dělá?
- Máš nějakou oblast, v které tě baví tvořit nové věci? (třeba pokusy, hudbu, malování, vtipy, vaření či něco jiného?) Proč právě v téhle oblasti tě baví tvořit něco nového? Co ti to přináší? A co na to ostatní?

Kritické myšlení

Podle Wikipedie kritické myšlení znamená schopnost: (1) nepodléhat prvnímu dojmu, obecnému mínění nebo naléhavosti nějakého sdělení; (2) naivně nepřebírat tradované názory; (3) dokázat zaujmout odstup a připustit odlišný pohled; (4) vytvořit si vlastní názor na základě vědomostí a zkušeností jak vlastních, tak i jiných kvalifikovaných osob. Tak se vlastně kritické myšlení rozpadá do čtyř dílčích kompetencí, které ovšem uvnitř našich ScioKompetencí máme, nejvíc ke Sciokompetenci *Vybírám si, co (a koho) si pustím do mysli*, ale i v *Rozumím sám sobě a Mám život ve svých rukou* a dokonce a dílčí věci i v dalších ScioKompetencích.

Kritické myšlení se objevuje v řadě různých kompetenčních modelů, např. World Economic Forum ho uvádí mezi top Skills roku 2020 na druhém místě, mezi klíčové kompetence ho řadí i doporučení Rady Evropské unie. Asi to tedy bude důležitá kompetence. Jen už nikdo nevysvětluje, co tím myslí.

- Co si ty představuješ pod kritickým myšlením?
- Někteří lidé pořád něco kritizují. Znáš takové? Mají kritické myšlení?
- Jak poznáš, že někdo má kritické myšlení?
- A co ty? Myslíš kriticky? Jak to děláš? Jak to poznáš že to umíš?

Literatura: čerpali jsme z mnoha materiálů a knih, zde ty nejdůležitější:

Určitě si přečtete alespoň tohle: [What Kids Need to Learn to Succeed in 2050](#).

Podrobněji je to rozvedeno v knize **Homo deus**, [Yuval Noah Harari](#) Nejzajímavější kniha o budoucnosti. Klade spoustu otázek, ukazuje, co nás čeká a nejspíš nemine. Jaké nové cíle si vytyčíme? Jak se ochráníme před našimi vlastními ničivými silami?

Bud' svetlo (obhajoba rozumu, vedy, humanismu a pokroku), [Steven Pinker](#) (slovensky). Tato kniha je vlastně skvělým, promyšleným a velmi optimistickým výkladem hodnotového rámce ScioŠkol. Podává obhajobu humanismu i v tekuté době postmodernismu.

Učení je skryté bohatství, Zpráva Mezinárodní komise UNESCO „Vzdělávání pro 21. století“ pod vedením prezident EK [Jacques Delorse](#). Z rozsáhlé analytické studiu jsme mj. převzali myšlenku čtyř pilířů vzdělávání: **Učit se poznávat, Učit se být, Učit se žít společně a Učit se jednat**. Každý z pilířů pokrývá dvě ScioKompetence.

Obory budoucnosti, [Alec Ross](#) Změny v oborech, které nejvíce ovlivní naši budoucnost, počínaje robotikou a umělou inteligencí přes kybernetickou bezpečnost a komerční využití genomiky až po dopad digitálních technologií na peněžní trhy.

Nastavení mysli: [Carol Dwecková](#) Důležitá kniha o základním postoji k učení.

Faktomluva, [Hans Rosling](#), Ola Rosling a Anna Roslingová Rönnlundová. Úžasná kniha o tom, jak si myslíme, že často něco víme a vlastně to víme špatně. A návody, jak se tomu vyhnout. Kritické myšlení par excellence.

Pravidla mozku, [John Medina](#). Přehled základních vědeckých poznatků kognitivních věd, které donedávna nebyly známy, a které jsou podstatné pro úspěch v práci, doma i ve škole.

Summerhill, [A. S. Neill](#). Příběh první demokratické školy na světě.

Kompetenční přístup, s kterým zde pracujeme, je stručně vysvětlen v [jednoduché e-learningovou lekci](#) i s pěknými ilustrativní příklady, podrobně pak v [zde](#).